

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

ХРОНОЛОГИЈА РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА И СКЈ 1919—1979. ТОМ I, II И III, БЕОГРАД 1980, СТР. 1230.

Институт за савремену историју у Београду и Народна књига у Београду већ неколико година припремају хронологију радничког покрета у Југославији 1919—1979, која у ствари представља први цјеловит приказ радничког покрета у нашој земљи у последњих 60 година. Они су у томе остварили свестрану сарадњу института за раднички покрет и националну историју из свих република и покрајина, без које би практично било немогуће реализовати овај грандиозни истраживачки подухват. На тај начин ангажовано је преко 100 сарадника из читаве земље, који у научном свијету важе као добри познаваоци појединих периода наше прошлости. У реализацији овог научног пројекта учествовали су из Црне Горе следећи аутори: др Јован Бојовић, магистар Бранислав Ковачевић, др Зоран Лакић, магистар Бранко Маровић, др Мило Марковић, др Радоје Пајовић, Мирко Петрановић, Славко Станишић и др Душан Живковић.

Обрађени период наше прошлости има три јасно означена дијела: предратни, ратни, и последратни. Редакција, дакле, није имала разлога да прави другачију периодизацију, па је одлучила да сваки од наведених периода револуционарне прошлости обради у посебном тому.

Први том, са 344 стране енциклопедијског формата и 3.612 одредница, односи се на период између два свјетска рата 1919—1941.

У овај том су увршћени и сви најзначајнији догађаји који су се збили у радничком и социјалистичком покрету југословенских земаља од половине 19. вијека до формирања заједничке југословенске државе крајем 1918. године. Овај дио описује стварање првих радничких организација у свим југословенским земљама и конституисање првих социјалдемократских партија од којих је уједињењем 1919. године настала КПЈ. Основни дио овог тома садржи описе историјских догађаја од Конгреса уједињења (1919), на коме је створена јединствена југословенска револуционарна радничка партија, па до априлског рата 1941. године. У њему је приказана борба КПЈ и радничког покрета у легалним и илегалним условима рада, као и репресивне мјере режима: осуде, прогони, тамновања, убиства. Ту је указано и на сва друга тешка искушења кроз која је прошла Партија. Фракцијска трвења која су се јављала унутар КПЈ, борба за јединство у Партији и ослонац на сопствене снаге, њено консолидовање и израстање у стварну револуционарну снагу — живо и пластично су приказани на страницама ове књиге. Описана је и борба радничке класе за побољшање свог економског и друштвеног положаја (штрајкови, тарифни покрети итд.), а регистровани су зборови, демонстрације и сви други видови протеста против ненародних и реакционарних режима,

њихове унутрашње и спољне политике, против фашизације земље, ратне опасности и др. У овом дијелу дата је и плејада истакнутих личности југословенског радничког покрета. Читав овај период за Црну Гору — обрадио је др Јован Бојовић.

У другом тому, на 410 стр. и 4.251 одредницом, приказано је раздобље НОР-а и социјалистичке револуције (1941—1945): априлски рат и окупација, припреме КПЈ за устанак и размах устаника у 1941. години; развој оружаних снага НОР-а (војне јединице, важније битке и побједе); основни проблеми револуције и контрареволуције; стварање нове револуционарне власти од првих НОО до АВНОЈ-а, НКОЈ-а, Привремене владе ДФЈ и влада данашњих република; стварање масовних организација НОП-а (УСАОЈ, АФЖ, синдикати), њихово уједињење у ЈНОФ; рјешавање међунационалних односа на основама права народа на самоопредјељење; борба за међународну афирмацију ослободилачке борбе и нове Југославије; односи са савезницима до дефинитивног признавања нове Југославије. Кроз све то истакнути су ставови и непосредна дјелатност КПЈ на ослобођеној и неослобођеној територији, пружена слика аутентичности југословенске револуције и указано на допринос НОР-а побједи антихитлеровске коалиције. Нијесу мимоиђени ни окупаторске власти и војне јединице и мјере окупатора против НОП-а и поробљеног народа (концентрациони логори, терор, убиства и сл.), као ни сарадња окупатора са квислинзима и снагама контрареволуције (усташе, четници, љотићевци, бјелогардејци и др.). Регистровани су и значајни војни, политички и дипломатски догађаји у свијету који су имали директну или индиректну везу са овом великом епопејом наших народа и народности. И у овом дијелу дата су портети најистакнутијих личности НОР-а и револуције. Приказ догађаја из Црне Горе одражава ниво историографије о НОР-у и револуцији у Црној Гори. Аутори овога периода за Црну Гору су др З. Лакић,

др Р. Пајовић и др Д. Живковић.

Трећи том, са 484 стр. и 4.920 одредница, обухвата период обнове и социјалистичке изградње у Југославији (1945—1979). У њему су дати најзначајнији догађаји који су услједили непосредно по завршетку рата: обнова порушене земље, борба за дефинитивну побједу и очување тековина револуције, пораз остатака контрареволуције; проглашење републике и доношење устава: почетак планске привреде и доношење Петогодишњег плана; притисак на Југославију од стране СССР-а и Информбироа и отпор страљинизму и политици стране доминације. Потом слиједи хронолошка јединице које говоре о успостављању радничког и друштвеног самоуправљања и инаугурисању мирољубиве спољне политике. Приказани су и сви партијски конгреси и конференције синдиката, жена, омладине, НОФ-а, односно ССРНЈ, као и све важније сједнице ових друштвено-политичких организација. Кроз све то расвијетљени су наш послјератни развој и велики успјеси на политичком, економском и културно-просвјетном плану. Посебно је евидентирана изградња нових пруга, путева, хидро — и термоелектрана нових градова, факултета и универзитета — што у поређењу са предратним периодом најбоље показује нагли успон земље на пољима друштвене и економске дјелатности. Овдје је изложена и изузетна активност Јосипа Броза Тита, посебно његов допринос југословенском оригиналном путу у социјализам и његова борба за успостављање нових праведнијих међународних односа, за превазилажење блоковске политике и утемељење политике и покрета несврставања. У трећем тому *Хронологије* дати су и кратки историјати важнијих предузећа, комбината и организација удруженог рада, које су се углавном у послјератном периоду отварале и развијале, што знатно употпуњава слику прерастања наше земље из изразито пољопривредне у индустријску. Аутори овога дијела *Хронологије* из Црне Горе били су најбројнији: др М. Марковић, М. Петрановић, мр

Б. Коваћевић, мр Б. Маровић и С. Станишић. Њихов је задатак био утолико тежи што за свој рад нијесу имали основа у историографији, али се може рећи да је и овај приказ револуционарног раста Црне Горе реално дат и да остваља утисак цјелине.

Хронологија не региструје догађаје на стереотипан начин, већ их објашњава и оцјењује. Иако је у наслову овог тротомног дјела истакнуто да се ради о хронологији радничког покрета и СКЈ, у њега су увршћени и значајнији догађаји из друштвено-политичког и културног живота наше земље, као и из међународног радничког покрета — у мјери која омогућава да се догађаји у Југославији сагледају и у контексту општих збивања. Чињеница да *Хронологија* има преко 1.200 страна и око 13.000 одредница одражава напор редакције и аутора да не пропусти нити један значајнији догађај, појаву или личност који заслужују да буду забиљежени у оваквој публикацији.

У припреми одредница коришћено је искуство из рада на енциклопедијама. Обим текста одреднице усклађен је са важношћу њеног садржаја. Писане су енциклопедијски сажето и прецизно. Мање значајни догађаји су само евидентирани.

Неоспорно је да *Хронологија* вјерно приказује рабање, развој и спон југословенског револуционарног покрета који дјелује као јединствена цјелина. Исто тако се може пратити покрет по појединим регионима — данас републикама и покрајинама — са свим својим карактеристикама. Најзад, уочавају се и неке специфичности револуционарног покрета у поје-

диним ужим регионима земље. На тај начин је остварен онај неопходан однос општег, појединачног и посебног, чиме се лакше схватају и објашњавају сва магистрална питања историје југословенског радничког покрета.

Хронологија је богато илустрирана, укусно опремљена и снабђена са три регистра: предметним, личних имена и географским — који је чине врло функционалном и лакоом за коришћење.

Издавач и ангажовани сарадници свакако су обавили један изузетно тежак посао. Уз општу позитивну оцјену ипак треба указати на неке мањкавости, којих је уосталом и приређивач био свјестан. Ангажовање великог броја сарадника неминовно је довело и до недовољне уједначености хронолошких јединица, како у погледу обима текста тако и у погледу његовог квалитета. Испуљене су неуједначености и у погледу стила и језика. Има — истина, врло ријетко — и случајева непрецизности датума, што се може објаснити једино пропустом коректора.

Хронологија радничког покрета и СКЈ 1919—1979. године у три тома, са 1.240 страна и 12.783 одреднице, обогаћује нашу историографију. Истовремено, она даје подстицај за даље истраживање. Она представља својеврсну енциклопедију радничког покрета и СКЈ — те може корисно послужити како научним и стручним тако и политичким и јавним радницима — свима који желе да освјетле или попуне своја знања из историје југословенског и радничког покрета у посљедњих 60 година.

Др Зоран Лакић

„ОКРУГЛИ СТО“ О ОДНОСИМА ИЗМЕЂУ ЈУГОСЛАВИЈЕ И САД У ТОКУ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА

ПЛИТВИЦЕ, 4 — 6. АВГУСТ 1980. ГОДИНЕ

У циљу свестраније научне анализе југословенско-америчких односа, на Плитвичким језерима је

од 4. до 6. августа 1980. године одржано савјетовање југословенских и америчких историчара на